ANKARA VE KIRŞEHİR İL MERKEZİNDEKİ ENGELLİ ÇOCUKLARIN VE AİLELERİNİN GENEL DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

CEYLAN, Remziye*-ARAL, Neriman**
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Bu araştırma, Ankara ve Kırşehir il merkezinde yaşayan engelli çocukların ve ailelerinin genel durumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma verileri Ankara ve Kırşehir il merkezinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden engelli çocukların anneleri (201 anne) ile görüşülerek elde edilmiştir. Araştırmada çocuk ve ailesine ilişkin genel bilgileri içeren "Genel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Elde edilen veriler frekans ve yüzde değerler şeklinde değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya dâhil edilen engelli çocukların % 58.2'nin erkek, % 45'nin ortanca çocuk olduğu, % 21.4'nün işitme engelli olduğu, % 61.2'nin doğuştan engelli olduğu, % 47.8'nin engel nedeninin bilinmediği, % 64'nün eğitime altı yaşından sonra başladığı saptanmıştır. Engelli çocuğa sahip annelerin çoğunluğunun 35 yaş ve altında, babaların ise 36 yaş ve üstünde olduğu, annelerin çoğunluğunun okur yazar ve ilkokul, babaların ise ortaokul mezunu olduğu, annelerin çoğunluğunun çalışmadığı ve ailenin çoğunluğunun birden fazla çocuğa sahip olduğu, sosyal güvencesinin bulunduğu ve ailede başka bir engelli birey olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli çocuk, aile, özel eğitim.

ABSTRACT

An Evaluation of the General Condition of Disabled Children and their Parents in Ankara and Kırşehir City Centers

This study aims to evaluate the general condition of disabled children and their parents in cities of Ankara and Kırşehir. Data was collected by interviewing 201 mothers whose children were attending the special education and rehabilitation centers in Ankara and Kırşehir city centers. Demographical data was collected by using a "General Information Form" and evaluated in frequencies and percentages. The results showed that 58.2 % of the participating disabled children were boys, 45 % were neither first nor last-born children, 21.4

---

* Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir/TÜRKİYE. **e-posta:** rceylan@gazi.edu.tr

** Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE.

% were hearing-impaired, 61.2 % were born disabled, 47.8 % had an unidentified reason for their disability, and 64% started their education after 6 years of age. Additionally, it was found that the majority of mothers with disabled children were 35 or younger, the majority of fathers were 36 or older, the majority of mothers were literate and primary school graduates, fathers were secondary school graduates, the majority of mothers were non-working, and the majority of families had more than one child, were in receipt of social security and did not have any other disabled members other than the participating child.

Key Words: Disabled children, family, special education.

GİRİŞ

Engelli bir çocuğun doğumu veya tanısı genellikle beklenmeyen bir yaşam olayıdır. Sağlıklı bir çocuk beklerken, gelecekle ilgili planlar yaparken, farklı özelliklere ve özel eğitime muhtaç bir çocuğun doğması anne-baba için kolay olmayan bir yaşamı da beraberinde getirebilmektedir. Magana Seltzer ve Kraus (2004) tarafından yapılan bir çalışmada engelli çocuğu olan annelerin daha fazla aile problemleri yaşadıkları ve daha fazla depresif semptomlar gösterdikleri saptanmıştır. Ebeveynlik stresinin en önemli nedeninin çocuğun bakım güçlükleri, bakım sırasında karşılaşılan davranış problemleri olduğu belirlenmiştir (Plant & Sanders, 2007). Yapılan bir başka çalışmada ise, engelli çocuğu olan annelerin çocuklarının geleceği ve sosyal çevrede kabul edilmeleri konusunda endişe duydukları belirlenmiştir (Rudolph, Rosanowski, Eysholdt & Kummer, 2003).

Engellilik durumu toplumda çocuklar arasında orantısız bir dağılım göstermektedir (Turnbull, Turnbull, Shank & Smith, 2004). Yapılan bazı çalışmalarda, genelde erkek çocukların oranının, kız çocuklarından daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Rudolph, et al, 2003; Oelofsen & Richardson, 2006; Antel & Joseph, 2006; Plant & Sanders, 2007).

Engelli çocukların engel türlerinin incelendiği araştırmalarda ise, farklı sonuçlar elde edilmiştir. Oelofsen ve Richardson (2006) yaptıkları çalışmada otizmli çocukların oranının diğer engel gruplarından daha yüksek olduklarını belirtmişlerdir. Plant ve Sanders (2007) ise yaptıkları çalışma sonucunda, otizm ve Down sendromlu çocukların eşit oranda olduklarını saptamışlardır. Yapılan bazı çalışmalarda ise, engel türleri farklı oranlarda belirtilmiştir (Trute & Hiebert-Murphy, 2002; Beck, Daley, Hastings & Stevenson, 2004; Eisenhower, Baker & Blacher, 2005; Trute, Hiebert- Murphy & Levine, 2007).

Engelli çocuğa sahip ailelerin gelir durumlarının ve öğrenim durumlarının incelendiği araştırmalarda ailelerin gelir durumunun ve öğrenim durumunun düşük olduğu vurgulanmaktadır. (Turnbull, et al, 2004). Yapılan bazı çalışmalarda da, engelli çocuğa sahip anne babaların yaş ve öğrenim durumları incelendiğinde, babaların annelerden yaşça daha büyük ve öğrenim durumunun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Feldman, Varghese, Ramsey & Rajska, 2002;

Hastings, 2003; Eisenhower et al., 2005; Carthy, Cuskelly, Kraayenoord & Cohen, 2006; Trute et al., 2007; Plant & Sanders, 2007).

Engelli bir çocuğun doğumu ve tanısına karşı aile üyelerinin gösterdiği tepkiler de çok farklı şekillerde olabilmektedir. Genel ebeveyn tepkileri, inkâr, suçluluk, keder, içe kapanma ve kabulü içermektedir. Ancak, bu tepkiler zamanla değişebilmekte tek doğru veya sürekli bir tepki bulunmamakta (Hooper & Umansky, 2004), her aile içinde bulunduğu toplumun yapısı, farklı kişilik özellikleri ve destek kaynakları nedenleri ile engelli bir çocuğa sahip olmaktan farklı şekillerde etkilenebilmektedir. Manuel, Naughton, Balkrishnan & Koman (2003) yaptıkları çalışmada engelli çocuk annelerinin depresyon yönünden risk altında oldukları, ancak ailelerine verilen sosyal destek sayesinde ailelerin yaşadığı duruma daha kolay uyum sağlayabildikleri belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle engelli çocuğa sahip ailelere yönelik hizmetlerin gerçekçi bir biçimde planlanarak zamanında hedef kitleye ulaşılması için ailelerin ve engelli çocukların genel durumlarının belirlenmesinin ve konuya dikkatlerin çekilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada, Ankara ve Kırşehir il merkezindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 5-11yaş arasında engelli çocukların cinsiyet, doğum sırası, engel türü, engelli olduğu yaş, engel nedeni, eğitime başladığı yaş, anne ve babaların yaşları, öğrenim durumları, annenin çalışma durumu, ailedeki çocuk sayısı, ailede başka birey olma durumu, ailenin sosyal güvencesi, ailede başka bir engelli olma durumu, engelli çocuğa yeterli zaman ayırma durumu, çocuğun engelini öğrenme şekli, engeli olduğu öğrenildiğinde verilen tepkilere ve neler yapıldığına göre dağılımların belirlenmesi, elde edilen veriler doğrultusunda öneriler getirilmesi ve konuya dikkat çekerek toplum bilincinin oluşturulması amaçlanmıştır.

Metot

Evren ve Örneklem

Araştırma, Ankara ve Kırşehir il merkezindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 5-11 yaş arasında engelli çocuğa sahip anneler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya katılmayı kabul eden, eşi ve çocukları ile birlikte yaşayan, beş-on bir yaş arasında engelli çocuğu olan, Ankara il merkezindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 126 engelli çocuğun annesi ile, Kırşehir il merkezindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 75 engelli çocuğun annesi olmak üzere, toplam 201 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; çocuğun cinsiyetini, doğum sırasını, engel türünü, engelli olduğu yaşını, engel nedenini, eğitime başladığı yaşı, anne ve babanın yaşları ve öğrenim durumlarını, annenin çalışma durumunu, ailedeki çocuk sayısını, ailede başka bireyin olma durumunu, ailenin sosyal güvencesini, ailede başka engelli olma, engelli çocuğa yeterli zaman ayırma durumlarını, çocuğun engelini öğrenme şeklini, engelli olduğu öğrenildiğinde verilen tepkilere ve neler

yapıldığını belirlemeye yönelik sorulardan oluşan ve araştırmacılar tarafından hazırlanan "Genel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmaya dâhil edilen annelerle görüşme yapabilmek için çocukların devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin yöneticileri ile görüşülerek araştırmanın amacı açıklanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerle, anneler için uygun olan gün ve saatte çocuğun devam ettiği okulda uygun bir ortamda görüşülerek "Genel Bilgi Formu" doldurulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Genel Bilgi Formu kullanılarak, araştırmaya katılan annelere, eşlerine, aileye ve çocuklara ait kişisel özellikler frekans ve yüzde kullanılarak betimlenmiştir.

Bulgular

Araştırmada, Ankara ve Kırşehir il merkezinde yaşayan engelli çocukların ve ailelerinin genel durumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular frekans ve yüzde dağılımlar şeklinde verilerek sonuçlar tartışılmıştır.

Tablo 1: Engelli Çocuğa Ait Sosyo-Demografik Özelliklerin Dağılımı

Değişken		Toplam	
		n	%
Cinsiyet	Kız	84	41.8
	Erkek	117	58. 2
	Toplam	201	100.0
Doğum Sırası	İlk çocuk.	92	45. 8
	Ortanca çocuk	45	22. 4
	Son çocuk.	64	31.8
	Toplam	201	100.0
Engel Türü	İşitme eng.	43	21.4
	Konuşma eng.	42	20. 9
	Bedensel eng	29	14. 4
	Zihinsel eng.	44	21.9
	Öğrenme yeter.	21	10. 5
	Uyumsuz çoc	22	10. 9
	Toplam	201	100.0
Engel Yaşı	Doğuştan	123	61.2
	0-1 yaş	44	21.9
	2-3 yaş	34	16.9
	Toplam	201	100.0
Engelli Olma Nedeni	Genetik has.	36	17. 9
	Doğ. -Trav.	41	20. 4
	Enfeksiyon	28	13. 9
	Bilinmiyor	96	47. 8
	Toplam	201	100.0
Engel.Çocuğun Okula Başlama Yaşı	0-2	44	21.9
	3-5	93	46. 3
	6 ve üstü	64	31.8
	Toplam	201	100.0

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya dâhil edilen annelerden elde edilen bilgilere göre engelli çocukların % 58,2'sinin erkek olduğu, % 45,8'nin ilk % 22,4'nün ortanca % 31,8'inin son çocuk olduğu görülmektedir. Engelli çocukların % 21,9'nun zihinsel engelli, % 21,4'nün işitme engelli % 20,9'nun

konuşma engelli % 14,4'nün bedensel engelli, % 10,9'unun uyumsuz çocuk, % 10,5'inin öğrenme güçlüğü çeken çocuk olduğu saptanmıştır.

Engelli çocukların % 61,2'sinin doğuştan, % 21,9'unun sıfır-bir yaşta ve % 16,9 iki-üç yaşında engelli oldukları % 17,9'unun genetik nedenle, % 20,4'ünün doğum-travma ve % 13,9'unun enfeksiyona bağlı olarak engelli oldukları % 47,8'inin engelli olma nedeninin bilinmediği belirlenmiştir. Engelli çocukların % 21,9'unun sıfır-iki, % 46,3'nün üç-beş, % 31,8'nin altı yaş ve üstünde eğitime başladıkları saptanmıştır.

Tablo 2: Araştırmaya Dâhil Edilen Annelere ve Babalara Ait Sosyo-Demografik Özelliklerin Dağılımı

Değişken	**Grup**	**Toplam**	
		N	%
Anne Yaş	35 ve altı	140	69.7
	36 ve üstü	61	30.3
	Toplam	201	100.0
Baba Yaş	35 ve altı	93	46.3
	36 ve üstü	108	53.7
	Toplam	201	100.0
Anne Öğrenim	Okur-yazar-ilkok.	119	59.2
	. Ortaöğret.	62	30.8
	Üniversite	20	10.0
	Toplam	201	100.0
Baba Öğrenim	Okur-yazar-ilkok.	66	32.8
	Ortaöğret.	102	50.7
	Üniversite	33	16.4
	Toplam	201	100.0
Ailedeki Çocuk Sayısı	Tek çocuk	42	20.9
	İki ve üç çocuk	151	75.1
	Dört ve üstü	8	4. 0
	Toplam	201	100.0
AnneninÇalışma Durumu	Çalışıyor	31	15. 4
	Çalışmıyor	170	84. 6
	Toplam	201	100.0
Ailede Başka Birey	Evet	45	22. 4
	Hayır	156	77. 6
	Toplam	201	100.0
Ailede Sosyal Güv.	Emekli San.	58	28.9
	SSK	84	41.8
	Bağkur Y. Kart	33	16. 4
	Yok	26	12. 9
	Toplam	201	100.0
Ailede Başka Eng.	Evet	25	12. 4
	Hayır	176	87. 6
	Toplam	201	100.0
Eng.Çoc.Yeterli Zam.	Evet	135	67. 2
	Hayır	66	32. 8
	Toplam	201	100.0

Tablo 2 incelendiğinde 35 yaş ve altında olanların oranı annelerde % 69,7, babalarda % 46,3'tür. Annelerin % 59,2'si okur-yazar veya ilköğretim, % 30,8'i ortaöğretim, % 10,0'u üniversite mezunudur. Babaların öğrenim düzeylerine bakıldığında, % 32,8'inin okur-yazar veya ilköğretim, % 50,7'sinin ortaöğretim ve % 16,4'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin % 20,9'nun tek çocuğa sahip olduğu, % 79,1'inin ise iki ve daha fazla çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen annelerin % 15,4'ü bir işte çalışmaktadır. Ailelerin % 22,4'ünün evlerinde başka bireylerin yaşadığı görülmektedir. Sosyal güvencesi olmayan ailelerin oranı % 12,9'dur. Evde başka engellinin olduğu ailelerin oranı % 12,4'tür. Araştırmaya katılanların % 67,2'si engelli çocuklarına yeteri kadar zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3: Araştırmaya Dâhil Edilen Annelerin Engelli Çocuğunun Engelini Öğrenme Şekline, Söyleyen Kişiye, Hissettiklerine ve Yaptıklarına İlişkin Dağılımlar

Değişken	**Grup**	**Toplam**	
		n	**%**
Çocuğun engelini öğrenme şekli	Kendim fark ettim	108	53.7
	Hastanede öğrendim	53	26.4
	Aile bireyleri söyledi	17	8.5
	Diğer	23	11.4
	Toplam	201	100.0
Söyleyen kişi	Doktor	143	71.1
	Yakın çevre	39	19.4
	Kendim fark ettim	19	9.5
	Toplam	201	100.0
hissettikleri	Şok oldum	74	36.9
	Çevreye kızdım-kendi suçladım	33	16.4
	Acı ızdırap çektim-çok ağladım	65	32.3
	Hayal kırıklığı yaşadım	29	14.4
	Toplam	201	100.0
Engeli öğr. sonra yapılanlar	Tanıyı reddettim	18	9.0
	Değişik çare aradım	44	21.9
	Aşırı sorumluluk üstlendim	29	14.4
	Çok üzüldüm	65	32.3
	Gerekli merkez ve kişilerle iş birliği yaptım	45	22.4
	Toplam	201	100.0

Tablo 3'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan annelerin % 53,7'si çocuğunun engelini kendilerinin fark ettiklerini, % 26,4'ü hastanede öğrendiklerini, % 8,5'i aile bireylerinden duyduklarını belirtmişlerdir. Çocuğun engelini öğrendiğinde şok oldum, diyenler % 36,9, çevreye kızanlar- kendini suçlayanlar % 16,4, acı-ıstırap çektiğini, çok ağladıklarını belirtenler % 32,3, hayal kırıklığı yaşayanlar % 14,4'tür. Çocuğun engelini söyleyen kişi olarak doktoru gösterenlerin oranı % 71,1'dir. Çocuğun engeli öğrenildikten sonra yapılanlar incelendiğinde çok üzüldüm diyen annelerin oranı % 32,3, gerekli merkez ve kişilerle iş birliği yapanların oranı % 22,4 iken, tanıyı reddedenlerin

oranı % 9,0 değişik çareler arayanların oranı % 21,9; aşırı sorumluluk duyanların oranı % 14,4'tür.

TARTIŞMA

Tablo 1 incelendiğinde engelli çocukların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Genellikle kız çocukları, daha çok evde bakılmakta, erkek çocukları ise ailenin geleceğini ve soyunun sürmesi için bir garanti olarak görülmesi nedeniyle çocuğun iyileşmesi için hastane ve rehabilitasyon merkezlerine daha fazla götürülmektedir. Bunlardan dolayı erkeklerin oranı kızlara göre daha fazla çıkmış olabilir. Yapılan çalışmalarda da erkek çocuklarının oranı kız çocuklarına göre daha yüksek bulunmuştur (Kutlu, 1998; Şahin & Aral, 2007).

Çocukların doğum sırasına göre engel durumları incelendiğinde ise ilk çocukların oranı, diğer çocuklara göre daha yüksektir. Bu sonuç araştırmaya katılan annelerin çoğunluğunun genç olmasından kaynaklanabilir. Çocukların engel türlerine bakıldığında da oranların birbirine yakın olduğu ancak diğer engel türlerine göre en düşük oranda öğrenme yetersizliği olan çocuklar görülmektedir. Bu durumda doğum öncesi öğrenme yetersizliği olan çocukların daha geç fark edilmesi ve teşhisinin daha geç konulmuş olmasından kaynaklanmış olabilir. Yapılan çalışmalarda da engel türlerinin farklı oranlarda olduğu belirtilmiştir (Trute & Murphy, 2002; Beck, et al, 2004; Eisenhower, et al, 2005; Trute, et al, 2007). Engelli çocukların engelli olma yaşları incelendiğinde ise, doğuştan engelli olanların oranının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda doğum öncesinde anne adaylarına konuyla ilgili gerekli rehberliğin yapılmadığı, sağlık elamanlarının ve kuruluşlarının yetersizliği düşünülebilir. Çocukların engel nedenine bakıldığında da en yüksek oranın bilinmeyenlerin oluşturduğu görülmektedir. Araştırma grubuna dâhil edilen annelerin bir bölümü Kırşehir'de oturmaktır. Bu şehirdeki sağlık olanakları büyük şehirlere göre daha sınırlı olmaktadır. Bu nedenle çocuktaki engelin nedeni belirlenememiş olabilir. Engelli çocukların okula başlama yaşları incelendiğinde ise, en yüksek oranın üç-beş yaş olduğu görülmektedir. Özel eğitim ile ilgili kurumların azlığı, ulaşım zorlukları, çocuğun iyileşeceğine ilişkin umutlar, çocuğun erken yaşta eğitim almasını gecikebilmektedir. Ayrıca özel eğitim konusunda personel yetersizliği de çocuğun eğitime erken başlamasında önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Livanelioğlu (1992), iki yaş altında tedavi gören çocuklardan elde edilen başarının, iki yaş üstündeki çocuklara göre daha anlamlı olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı özel eğitime erken başlamak önemlidir.

Tablo 2 incelendiğinde, babaların annelere göre yaşça daha büyük ve öğrenim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Türkiye'de sosyo-ekonomik şartlar nedeniyle özellikle kırsal kesimlerde erkek çocukların eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmış olmalarından kaynaklanmış olabilir. Şahin ve Aral (2007) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda da

benzer sonuçlar elde edilmiş, babaların yaş ve öğrenim durumları annelere göre daha yüksek bulunmuştur. Annelerin sahip olduğu çocuk sayısı incelendiğinde ise, çoğunluğun iki-üç çocuğa sahip oldukları görülmektedir. Engelli bir çocuğun olduğu ailede, çocuk sayısının fazla olması, annenin üstlendiği sorumluluk ve rollerini artırmaktadır. Annenin tüm enerjisini evde engelli çocuğa bakarak harcaması, eşine ve diğer çocuklarına olan ilgi ve bakımın azalmasına, kendilerine daha az zaman ayırmasına ve ailesinden başka çevre edinmemelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle genellikle engelli çocuğa sahip ailelerde çocuk sayısının az olduğu görülmektedir. Annelerin çalışma durumları incelendiğinde de, çalışmayan annelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum annelerin öğrenim düzeyinin düşük olması nedeniyle iş bulamamasından ya da çocuğun bakımı ile ilgilenen kişi genelde anne olduğu için yeterli zaman bulamadığı için işinden ayrılmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Ailede başka bir birey olma durumuna bakıldığında da, ailelerin büyük çoğunluğunda başka bir bireyin olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre, Türkiye'de çekirdek aileye doğru bir yönelişin olduğu düşünülebilir. Aileler sosyal güvenceleri yönünden incelendiğinde, çoğunluğunun SSK'lı oldukları görülmektedir. Günümüzün ekonomik koşulları doğal olarak bireylerin yaşam kalitelerini, psikolojilerini, sosyal yaşam şartlarını doğrudan etkilemektedir. Aile gelirinin düşük olması çocuğun bir engele sahip olma olasılığını yükseltmektedir (Turnbull, et al, 2004). Ailede başka engelli bir birey olma durumları incelendiğinde, çoğunluğunda başka bir engelli birey olmadığı görülmektedir. Bu durumda ailelerin bu konuya daha fazla önem verdikleri ve sağlık kuruluşları ile daha fazla iletişim kurarak gereken önlemleri aldıkları düşünülebilir. Annelerin engelli çocuğa yeterli zaman ayırma durumlarına bakıldığında, çocuğuna yeterli zaman ayıran annelerin oranı diğer annelere göre daha yüksektir. Annelerin büyük bir çoğunluğunun çalışmaması ve engelli çocukla genellikle annelerin ilgileniyor olması bu sonuçta etkili olmuş olabilir.

Tablo 3 incelendiğinde çocuğun engelini öğrenme şekli, kendim fark ettim diye ifade eden annelerin diğer öğrenme şekillerine göre daha yüksek oranda oldukları görülmektedir. Çocukla annenin birebir ilgileniyor olması, çocuğun engelini kendisinin fark etmesinde etkili olabilmektedir. Çocuğun engelini söyleyen kişiler incelendiğinde ise, en büyük oranın doktorlar olduğu görülmektedir. Anneler genellikle doğumlarını hastane ortamında gerçekleştirdiklerinden çocuğun engelini ilk söyleyen kişiler doğal olarak genellikle doktor olmaktadır. Kaygusuz (1993) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda da, çocuğun engelli olduğu çoğunlukla doktorlar tarafından söylenmiştir. Çocuğun engeli olduğu öğrenildiğinde hissettiklerine göre incelendiğinde, en yüksek oranı şok oldum diye ifade eden anneler oluşturmaktadır. Annelerin genellikle ilk tepkileri şok olmaktadır. Çünkü hiçbir anne engelli bir bebek için hazırlıklı değildir. Bu tepki yoğun ağlama, duygusuzluk ve çaresizlik davranışları ile birlikte gözlenmektedir. Her annenin kişilik yapısı farklı olduğu için çocuğun engelli olduğunu öğrendiğinde hissettikleri aynı şekilde olmayabilir. Çocuğun engelli olduğu öğrenildikten

sonra yapılanlar incelendiğinde ise, çok üzüldüm diyen annelerin oranının diğer anneler göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Engelli bir çocuğa sahip olmak, her annede farklı duygulara yol açmaktadır. Buna bağlı olarak da, annelerin gösterdikleri tepkiler kendine özgü olmaktadır. Engelli bir çocuğun varlığı aile içinde retten kabule doğru giden çok farklı duygular yaratabilmektedir (Akkök, 1984).

SONUÇ

Çalışmada engelli çocukların çoğunluğunun erkek ve ilk çocuk olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada; zihinsel ve işitme engelli çocukların, doğuştan engelli olanların, engel nedeni bilinmeyenlerin ve eğitime 3-5 yaşlarında başlayanların daha yüksek oranda oldukları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda anne yaşının ve öğrenim durumunun, baba yaşına ve öğrenim durumuna göre daha düşük olduğu, annelerin çoğunluğunun çalışmadığı, ailelerin genelde çekirdek aile oldukları ve sosyal güvencelerinin bulunduğu, ailede başka engelli birey olmadığı da ortaya konmuş ve annelerin çoğunluğu çocuklarına yeterli zaman ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, annelerin çoğunluğu, çocuğun engelini kendilerinin fark ettiğini, engelini öğrendiklerinde şok olduklarını, çocuğun engelini ilk söyleyen kişinin doktor olduğunu ve çocuğun engelini öğrendikten sonra çok üzüldüğünü belirtmişlerdir.

Sonuçta, engeli önleyici önlemlerin alınması, erken tanılama ve müdahale, eğitime erken başlama, ailenin, çevrenin ve toplumun duyarlılığını arttırarak bilinçlendirilmesi, engellilik sorununa toplumsal ve bireysel düzeyde çözüm getirmede etkili olacağı söylenebilir. Ayrıca, sağlık personelinin engelin iyileştirilmesinde eğitimin önemine inanıp, tanısı konulan çocuğun ailesine uygun rehberlik yaparak çocuğun erken yaşta eğitime başlaması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Akkök, F., (1984), **Davranışsal Yaklaşıma Dayalı Aile Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Öz Bakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi.** Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara üniversitesi, Ankara.

Anstel, K. M. & Joseph, G. R., (2006), "Maternal Stress in Nonverbal Learning Disorder: A Comparison with Reading Disorder", **Journal of Learning Disabilities,** 39 (3), 194-205.

Beck, A.-Daley, D.-Hastings, R. P. & Stevenson, J., (2004), "Mother's Expressed Emotion Towards Children with and without Intellectual Disabilities", **Journal of Intellectual Disability Research,** 48 (7), 628-638.

Carthy, A. M.-Cuskelly, M.-Kraayenoord, C. E. & Cohen, J., (2006), "Predictors of Stress in Mothers and Fathers of Children with Fragile X Sendrome", **Science Direct,** 27, 688-704.

Eisenhower, A. S.-Baker, B. L. & Blacher, J., (2005), "Preschool Children With Intellectual Disability: Syndrome Specificity, Behaviour Problems, and

Maternal Well-Being", **Journal of Intellectual Disability Research,** 49 (9), 657-671.

Feldman, M. A.-Varghese, J.-Ramsay, J. & Rojska, D., (2002), "Relationships Between Social Support, Stress and Mother Child Interactions in Mothers with Intellectual Disabilities", **Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities,** 15, 314-323.

Hastings, R. P., (2003), "Child Behavior Problems and Partner Mental Health as Correlates of Stress is Mothers and Fathers of Children with Autism", **Journal of Intellectual Disability Research,** 47 (4/5), 231-237.

Hooper, S. R. & Umansky, W., (2004), **Young children with Special Needs** (Fourth Edition), New Jersey: Merrill Prentice Hall:105.

Kaygusuz, E., (1993), **Otistik ve Down Sendromlu Çocukların Annelerinde Depresyon ve Durumluluk Sürekli Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisas Tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.

Kutlu, M., (1998), **Özürlü Çocuğu Olan Anne Ve Babaların Umutsuzluk Düzeyleri.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Livanelioğlu, A., (1992), **Serebral palsy'li çocuklarda çocuklarda değişik fizyoterapi yöntemlerinin spastisite üzerine etkisi**. Yatınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Magana, S.-Seltzer, M. M. & Krauss, M. W., (2004), "Cultural Context of Care Giving: Differences in Depression Between Puerto Rican and Non-Latina White Mothers of Adult With Mental Retardation", **Mental Retardation,** 42 (1), 1-11.

Manuel, J.-Naughton, M. J.-Balkrishnan, R.-Smith, B. P. & Koman, L. A., (2003), "Stress and Adaption in Mothers of Children with Cerebral Palsy", **Journal of Pediatric Psychology,** 28 (3), 197-201.

Oelofsen, N. & Richardson, P., (2006), "Sense of Coherence and Parenting Stress in Mothers and Fathers of Preschool Children with Developmental Disability", **Journal of Intellectual Developmental Disability,** 31 (1), 1-12.

Plant, K. M. & Sanders, M. R., (2007), "Predictors of Care-Giver Stress in Families of Preschool-Aged Children with Developmental Disabilities", **Journal of Intellectual Disability Research,** 51 (2), 109-124.

Rudolph, M.-Rosanowski, F.-Eysholdt, U. & Kummer, P., (2003), "Anxiety and Depression in Mothers of Speech Impaired Children, **International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology,** 67, 1337-1341.

Şahin, Ş. & Aral, N., (2007), "Sağlık Bakanlığı Ankara Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon-Eğitim Araştırma Hastanesinde 2001-2005 Yılları Arasında

Tedavi Gören Engelli Çocukların Durumlarının Değerlendirilmesi", **Çağdaş Eğitim**, 32 (342), 32-41.

Trute, B. & Hiebert-Murphy, D., (2002), "Family Adjustment to Childhood Developmental Disability: A Measure of Parent Appraisal of Family Impacts, **Journal of Pediatric Psychology,** 27 (3), 271-280.

Trute, B., Hiebert-Murphy, D. & Levine, K., (2007), Parental Appraisal of the Family Impact of Childhood Developmental Disability: Times of Sadness and Times of Joy*,* **Journal of Intellectual Developmental Disability,** 32 (1), 1-9.

Turnbull, R.-Turnbull, A. Shank, M. & Smith, S. J., (2004), **Exceptional Lives Special Education in Today's School***.* *(*Fourth Edition), New Jersey: Merrill Prentice Hall: 39.